

Klik [hier](#) voor het originele artikel (p. 66)

WERKEN AAN WOORDENSCHAT

Als m'n manometer goed staat, weet ik wel dat alles goed gaat.' Dat zongen Ed en Willem Bever altijd in de kindertv-serie De Fabeltjeskrant. Geen kind dat wist wat een manometer was en ook van de door deze klussende bevers bejubelde stoomwet hadden ze vast nog nooit gehoord. Maar toch begrepen ze de essentie van het Stoomlied. Anders wordt het als een tekst te veel onbekende woorden bevat. Dan kunnen lezers niet meer terugvallen op de context. Omdat teksten in hogere klassen steeds moeilijker worden, haken sommige leerlingen op een gegeven moment alsnog af. Dat is de beruchte fourth grade slump, oftewel de leesdip in groep 6. Een term die is bedacht door Chall. In het onderzoek dat ze samen met Jacobs en Baldwin deed, toonde ze aan dat een gebrekkige woordenschat de oorzaak is.

HET IDEE

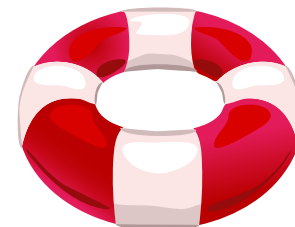
Chall zag in de leesontwikkeling van leerlingen iets vreemds gebeuren. In groep 3 zijn er nog niet zoveel verschillen tussen leerlingen van theoretisch opgeleide en praktisch opgeleide ouders. Maar naarmate de schooljaren vorderen, gaan de leesprestaties steeds verder uit elkaar lopen. Van leraren hoorde Chall dat vooral groep 6 het breekpunt was: vanaf dan vallen diverse leerlingen uit op lezen. Hoe komt dat? Daar wilde ze de vinger achter krijgen. Ze vermoedde dat dit te maken had met de overgang van wat ze noemde de fase van leren lezen naar lezen om te leren. Het onderzoek dat Chall & co opzetten, richtte zich precies op die overgang: waarom kunnen sommige leerlingen die overstap prima maken en zakken andere door het ijs?

DE INZICHTEN

Chall & co hebben van 30 leerlingen, gelijkelijk verdeeld over groep 4, 6 en 8 twee jaar lang de taal- en leesontwikkeling gevolgd, dus t/m groep 5, 7 en de brugklas. Alle leerlingen waren afkomstig uit achterstandsgezinnen. De onderzoekers vergeleken de resultaten op gangbare taal- en leestesten (voor onder meer woordherkenning en decoderen, hardop lezen, woordbetekenis, tekstbegrip, spelling, grammatica en taalbewustzijn) met die van andere leerlingen.

Struikelen over woorden De opvallendste bevinding was dat de leerlingen in groep 4 en 5 qua lezen nog nauwelijks onderdeden voor andere leerlingen. Pas in groep 6 begonnen de problemen. De leerlingen uit het onderzoek struikelden als eersten over woordbetekenissen. Ze hadden steeds meer moeite om de betekenis te geven van abstractere en minder gangbare woorden. In groep 6 liepen ze op dit punt ongeveer een jaar achter bij de gemiddelde leerling, in de brugklas was dat opgelopen tot 2 jaar. Ze raakten dus steeds verder achterop. Het volgende struikelblok bleek woordherkenning en spelling, daarna volgden hardop lezen en tekstbegrip.

Context als reddingsboei De zwakste lezers hadden, zo zagen Chall & co, ook moeite met vloeiend lezen. Ze lazten hikkend en langzaam en sleepten zich met moeite door een tekst heen. De andere leerlingen uit hun onderzoek konden zich nog wel een tijd redden, doordat teksten een belangrijke reddingsboei boden: context. Daardoor konden ze om moeilijke woorden heen lezen en toch begrijpen waar de tekst over gaat. Maar dat lukte natuurlijk niet meer als het aantal onbekende woorden te groot werd.

Woordenschat cruciaal In groep 3 en 4 bevatten teksten veel woorden die leerlingen uit de spreektaal kennen. Dat verandert vanaf groep 5. Lezen wordt dan een middel om informatie te vergaren: lezen om te leren. De taal wordt dan steeds pittiger, met minder gangbare en abstractere woorden. De spreektaal wordt schooltaal. Nog even kunnen leerlingen het redden met context, maar dat lukt op een gegeven moment niet meer. Vandaar de grote terugval in groep 6. Dat de leesdip vooral leerlingen uit achterstandsgezinnen treft, komt doordat zij van huis uit een minder rijke taalbagage meekrijgen. Hun woordenschat is beperkter en ze krijgen minder kansen om die uit te breiden, bijv. omdat er thuis geen leescultuur is. Een vervolgstudie vijf jaar later met dezelfde groep leerlingen liet zien dat de achterstand steeds groter

DE 6 LEESFASEN VAN CHALL Baby's kunnen van de ene op de andere dag opeens lopen. Maar leren lezen is een vaardigheid die zich een leven lang ontwikkelt. Chall onderscheidt 6 leesfasen die universeel zijn (dus niet gebonden aan een taal). De volgorde van de fasen ligt volgens haar vast, elke fase bereidt voor op de volgende:

0. Pseudolezen (0–5 jaar) Ook vaak ontluikende geletterdheid genoemd.

Leren lezen:

1. Aanvankelijk lezen: letters decoderen (6–7 jaar)
2. Automatiseren en vloeiend lezen (7–9 jaar)

Lezen om te leren:

3. Informatie en nieuwe ideeën opdoen via teksten (10–11 jaar)
4. Abstract lezen (12–18 jaar)
5. Kritisch lezen (vanaf 18 jaar)

Het onderscheid tussen technisch en begrijpend leesonderwijs is typisch Nederlands. Scholen in andere landen kennen dat niet en bieden vaker geïntegreerd leesonderwijs aan.

IN DE KLAS

Chall & co bieden niet alleen inzicht in de maar al te herkenbare leescrisis in groep 6, maar reiken ook een remedie aan: [werken aan woordenschat](#). Niet pas of alleen in groep 6, maar de hele schooltijd door. Als leerlingen met tekstbegrip nog aardig mee kunnen komen, maar hun scores voor woordenschat achterblijven, moeten er alarmbellen gaan rinkelen. Het is belangrijk om die woordenschat tijdig bij te spijkeren, anders krijgen leerlingen vroeg of laat ook problemen met tekstbegrip en dus met leren. Leerlingen die moeite hebben met technisch lezen, pik je er in groep 3 en 4 snel uit. Lastiger is het met de leerlingen die hun problemen met tekstbegrip lang kunnen opvangen door om moeilijke woorden heen te lezen. Het onderzoek van Chall geeft je handvatten om ook deze leerlingen tijdig in het vizier te krijgen: let op welke woorden ze wel en niet begrijpen. Hebben ze bijv. moeite met typische schooltaal als 'toelichten' of 'verklaren'? Of begrijpen ze in spreektaal minder gangbare woorden als 'landschap' of 'vruchten' niet? Scoren ze stevast onder het gemiddelde op woordenschattoefeningen en -testen? Allemaal signalen dat ze straks ook problemen met het begrijpen van teksten kunnen krijgen – of al hebben. [Je kunt werken aan een rijkere woordenschat door veel voor te lezen en tijd in te ruimen voor vrij lezen](#). Zo raken leerlingen vertrouwd met boekentaal. [Samen praten over teksten en hen de inhoud na laten vertellen aan elkaar helpt leerlingen om zich woorden eigen te maken](#). Blijf vooral zelf ook moeilijke woorden gebruiken, maar licht die wel toe: 'Dat betekent dus ...' Begin je les ook eens met een gedicht en laat ze de woorden 'proeven'. Laat ze dag in dag uit ervaren hoe rijk taal is en wat je er allemaal mee kunt zeggen.

- [Brochure](#) De rol van woordenschat bij begrijpend lezen
- H.4 van de NRO-[Literatuurstudie](#) De vele kanten van leesbegrip
- [Artikel](#) Maak van je klas een taalgemeenschap
- [Artikel](#) Woordenschat vergroten: veel herhalen
- [Artikel](#) Wat prikkelt talent voor woorden bij jonge kinderen?

Meer lezen!

LEESKILOMETERS MAKEN

Werken aan een grotere woordenschat is vooral een kwestie van leeskilometers maken en spelen met woorden, stelt Luuk van Kessel. Hij is leraar en teamleider op basisschool het Mozaïek in het Brabantse Heeswijk. 'Woordenschatonderwijs is verweven in ons dagelijks (lees)onderwijs.' Hiervoor volgt de school sinds dit jaar LIST, een leesmethodiek waarbij je met (voor)leesboeken kinderen beter leert lezen. Leraren lezen minimaal een kwartier per dag voor en promoten een boek. Leerlingen in de groepen 4-8 lezen een halfuur per dag in een zelfgekozen boek. Daarbij krijgen ze een leesopdracht mee, zoals: van welk woord weet je de betekenis niet? Zo'n woord schrijven ze op de woordmuur in de klas en dan wordt het bij technisch lezen besproken. Eén keer per week is er een woordenschatles voor nieuwe woorden. Daarbij komen vijftien nieuwe woorden aan bod uit de methode *Taal in beeld*. Maar sec lesgeven vanuit die methode is oersaai, merkt Van Kessel, die ook taalcoördinator is. 'Dus ik probeer zo'n les bij mijn groep 6/7 altijd in te vullen met afwisselende werkvormen. Aan het einde van de week besteed ik spelenderwijs aandacht aan nieuwe of

moeilijke woorden van de woordmuur. We doen memory, woordbingo, beelden uit of we spelen een soort Pictionary, waarbij kinderen een woord verbeelden met een tekening op het bord.'

Leerlingen met een kleinere woordenschat krijgen extra handvatten. 'Op mijn verzoek zoeken ze een woordbetekenis op en vragen ze hulp van een klasgenoot. Of ik vraag een kind goed naar het woord te kijken en linkjes te maken: waar lijkt het woord volgens jou op? Ook daar is veel uit te halen.'

Van Kessel merkt dat woordenschatonderwijs op zich best eenvoudig is. 'Wat het lastig maakt, is dat er voor de meest effectieve aanpak – de speelse werkvormen – helaas weinig tijd is.' Dat probleem is volgend jaar opgelost, verwacht hij, want dan start de school met een nieuwe taalmethode. 'Dan integreren we de afwisselende werkvormen in de lessen.'

Luuks leestip

Meester Jaap (8+) van Jacques Vriens. 'Een humoristisch boek dat goed aansluit bij de beleavingswereld van kinderen.'